

In het spoor
van de traditie

7, 10 of 14 jaar

Geloofskennis raakt onze
verbondsrelatie met God

Aan tafel!

WegWijs

biibel
studie
bond
lezenlerenleven

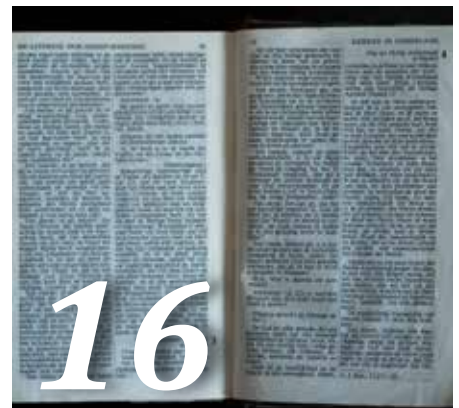
juli augustus 2022 | jaargang 76, nr. 4

- 4 **Heilig Avondmaal | Jasper Bosman**
Bijbelstudie Wanneer je als christen avondmaal viert, is het belangrijk om de betekenis van Pesach te kennen. Bestaande elementen van de Pesachmaaltijd krijgen door de woorden van Christus een nieuwe betekenis. Brood en wijn verwijzen nu naar Christus' eigen lichaam en bloed.
- 8 **Van klein tot groot | Peter Sinia**
Uitwerking Een belangrijke reden om het Avondmaal als de maaltijd van het nieuwe verbond als groten samen met de kleinen te vieren leest Sinia in Jeremia 6 en 31. In Exodus 12:24 staat dat deelname aan de Pesachmaaltijd ook voor kinderen een goddelijk gebod was. En we moeten 1 Korintiërs 11 weer gaan lezen zoals het bedoeld is.
- 12 **Ik houd toch ook van Jezus? | Frits Tromp**
Interview De vraag van haar zoon "Ik houd toch ook van de Here Jezus, waarom mag ik dan niet aan het Avondmaal?" heeft Ingrid Plantinga aan het denken gezet. De psychologische ontwikkeling bij kinderen, tieners en jongeren speelt een rol. Voor kinderen geldt het schuldbesef niet, voor jongeren is de gemeenschap juist belangrijk.
- 16 **Geloofskennis | Huib Noordzij**
En zó voort De avondmaalsviering werd in ons land gelijktijdig ingezet met de eerste kerkdiensten. Het avondmaalsformulier ademt een diversiteit aan verschillende stromingen, maar toont eenheid. Het toelatingsbeleid bij het avondmaal was duidelijk afgebakend. Wie deelneemt dient te weten wat hij gelooft.

Verder

Met luide Trom(p) Henny Vrienten	10
Gedicht Gastvrij	11
Toepassing Heilig Avondmaal	14
Verbeelding verwoord Blijf in mijn liefde	18
Aan het Woord De Koran	20
Boeken	21
InZicht Verloren	24
Multimediaal	26
In het volgende nummer	27

*"Omdat het één brood is zijn wij, hoewel met velen, één lichaam,
want wij hebben allen deel aan dat ene brood"*
1 Korintiërs 10: 17

Bijbelstudiedag

De jaarlijkse Bijbelstudiedag (vanaf dit jaar Ontmoetingsdag genoemd) kon eindelijk, na twee jaar coronatijd weer live plaatsvinden. Voor de zekerheid zouden we deze dag ook via Beleefmee.nl uitzenden zodat mensen, die het nog niet aandurfdten om aanwezig te zijn, deze dag thuis konden meebeleven.

En...wat werd het een feest 5 april jongstleden!! Velen wisten de weg naar de Kruiskerk in Meppel te vinden. Het werd een hartelijk weerzien. De organisatie had dan ook ruim tijd ingepland zodat iedereen de gelegenheid had om, naast de inhoudelijke onderdelen, elkaar te spreken en te ontmoeten. En de verzorging door alle vrijwilligers van GKv Meppel was fantastisch, waardoor men zich extra welkom voelde. Met als hoofdartikel het thema: "Heilig Avondmaal: verleden, heden, toekomst". Voor mij was dit onderwerp beslist een eyeopener. Wat is nu echt van oorsprong de betekenis van het Heilig Avondmaal? Ik had me niet gerealiseerd dat het Avondmaal voortborduurde op het oudtestamentische Pesachmaal. Dat werpt naar mijn mening ook een breder licht op de huidige discussie over "kind en avondmaal". Wat zou het mooi zijn wanneer we na de zomervakantie, in het nieuwe kerkelijk jaar, binnen kringen en/of gemeente breed dit thema zouden kunnen gaan bespreken. Er zit zoveel inhoud en uitdaging in dit onderwerp! Hiervoor kunt u het hoofdartikel en de praktische uitwerking daarvan uit deze *WegWijs* gebruiken.

Er zit zoveel inhoud en uitdaging in dit onderwerp

In het middagprogramma werd aandacht gegeven aan de samenwerking van Steunpunt Bijbelstudie met LPB media en het LOK. We kregen onder andere een kijkje achter de schermen bij LPB media door een opname bij te wonen. En aan het eind van de dag legden de voorzitters van de drie organisaties de puzzel om de samenwerking te symboliseren.

Deze dag werd muzikaal omlijst door Henk Ophoff en Mirjam Altena. Ook konden we luisteren naar enkele prachtige gedichten van Ewout Gosker op ontroerende wijze voorgedragen door Dieneke van de Kamp en de dichter zelf.

Vanaf deze plaats wens ik u veel leesplezier en ... geniet nog even na! Ook wens ik u namens alle medewerkers een fijne zomerperiode en Gods onmisbare zegen toe!

*Trudy van der Boom – Los,
één van de twee voorzitters van Steunpunt Bijbelstudie*

Heilig Avondmaal

Bij het Heilig Avondmaal heeft iedereen wel een bepaald beeld: lange tafels gedekt met witte tafellakens, met daarop zilverkleurige schalen en bekers met brood en wijn. Of lopend avondmaal vieren. Maar wat lezen en leren we over dit sacrament in de Bijbel?

Wat veel christenen zich niet altijd realiseren is dat het avondmaal de voortzetting is van het oudtestamentische Pesachfeest. Over Pesach lezen we voor het eerst in Exodus 12 en later in Numeri 9. Dit feest was door de HEER ingesteld om de uittocht uit Egypte te gedenken. De eerste keer werd het gevierd in Egypte, en daarna jaarlijks door heel het volk.

Wanneer je als christen avondmaal viert, is het belangrijk om de betekenis van Pesach te kennen. Met Pesach werd namelijk een bokje geslacht, gebraden en samen met ongedesemd brood en bittere kruiden gegeten. Door middel van deze maaltijd werd de bevrijding uit de slavernij van Egypte herdacht. Het volk Israël bleef namelijk gespaard dankzij het bloed van het Pesachlam aan de deurposten.

Hoewel er een lange tijd geweest is dat het Pesachfeest niet meer werd gevierd, werd het opnieuw ingesteld vlak voor de Babylonische ballingschap (2 Kon. 23:22-23). En vlak na de ballingschap moest het opnieuw ingesteld worden (Ezra 6:19). Zo vierde het volk Israël het Pesachfeest totdat de Here Jezus dit feest zou

vernieuwen door Zelf het Pesachlam te worden (1 Kor. 5:7).

Het Laatste Avondmaal

Onze Heer Jezus Christus heeft op Witte Donderdag het heilig avondmaal ingesteld. De verschillende evangelienschrijvers herinneren ons daaraan, evenals de apostel Paulus (1 Kor. 11:23b-25). Tijdens deze maaltijd zei Hij: “Doe dit, telkens opnieuw, om Mij te gedenken.” Het avondmaal is dus niet verzonnen door mensen, maar ingesteld door God. Het is een Goddelijke opdracht.

Belangrijk is ook dat brood en wijn een nieuwe, speciale betekenis krijgen. Bestaande elementen van de Pesachmaaltijd (ongedesemd brood, een beker met wijn) krijgen door de woorden van Christus een nieuwe betekenis. Niet langer moet er elk jaar een nieuw Pesachlam geslacht worden, maar binnen zeer korte tijd zou de Heer zijn eigen lichaam geven als offer voor alle mensen die in Hem geloven. Brood en wijn verwijzen naar Christus' eigen lichaam en bloed dat voor eens en altijd genoeg zou zijn, voor al Gods kinderen.

Ook belangrijk is ons te realiseren dat de beker met wijn een vreugde-

volle betekenis in zich draagt. Het is de beker waarvoor wij God ‘loven en danken’ (1 Kor. 10:16). De wijn tijdens het avondmaal verwijst namelijk niet alleen naar bloed (een bijbels symbool voor leven en verzoening), maar ook naar vreugde (Jes. 25:6). De wijn van het avondmaal wijst dus niet alleen terug op het offer van Christus, maar ook vooruit naar het vreugdevolle moment waarop Hij met ons de wijn opnieuw zal drinken in het koninkrijk van Zijn Vader.

De eerste gemeente

Na de opstanding van Christus op Paasmorgen duurt het precies 50 dagen tot de dag van het Pinksterfeest aanbrak. Vanaf dat moment lezen we hoe de eerste gemeente in Jeruzalem dagelijks trouw en eensgezind samenkwam in de tempel, ‘het brood bij elkaar thuis braken’ en hun maaltijden in een geest van eenvoud en vol vreugde gebruikten (Hand. 2:46).

De uitdrukking ‘het brood breken’ verwijst hoogstwaarschijnlijk naar de viering van ‘het’ avondmaal door de eerste christenen. Met opzet plaats ik ‘het’ tussen hoge komma's, omdat het avondmaal dat toen gevierd werd er totaal anders uitzag dan in onze tijd. Er waren geen zilveren bekers,

geen witte tafelkleden, waarschijnlijk ook geen apostelen die het brood braken. De eerste gemeente bestond namelijk uit minimaal 3000 bekeerlingen, en zij braken het brood waarschijnlijk *dagelijks* aan huis.

Even later in Handelingen 20:7 komen we het avondmaal opnieuw tegen. Paulus en Lucas zijn dan op zendingsreis in Troas: “Op de eerste dag van de week kwamen we bijeen voor het breken van het brood.” De dagelijkse avondmaalsviering uit Handelingen 2 is nu veranderd in een *wekelijkse* avondmaalsviering op zondag.

Avondmaal in Korinte

Toch is er naast het avondmaal waarschijnlijk nog lange tijd een gemeentemaaltijd blijven bestaan. Het bewijs daarvoor vinden we in de eerste brief van Paulus aan de Korintiërs, hoofdstuk 10 en 11. In die hoofdstukken spreekt Paulus over ‘*de Maaltijd van de Heer*’. Deze term omvat waarschijnlijk méér dan wij vandaag de dag onder avondmaal verstaan. Paulus schrijft namelijk: “Maar bij uw samenkomsten is nu geen sprake van een maaltijd van de Heer. Bij de

De wijn tijdens het avondmaal verwijst namelijk niet alleen naar bloed, maar ook naar vreugde

maaltijd die u houdt zorgt iedereen alleen voor zichzelf, zodat de een honger heeft en de ander dronken is.” (1 Kor. 11:20-21). Blijkbaar bestond het avondmaal in Korinte niet alleen uit het delen van brood en wijn, maar was men gewoon om één keer per week samen te eten en *tijdens* deze maaltijd de dood en opstanding van de Heer te gedenken.

Voor deze Maaltijd van de Heer nam ieder namelijk eten en drinken mee naar vermogen. Sommige mensen namen veel mee, anderen namen niets of weinig mee. Bovendien was de zondag in die tijd nog een gewone werkdag. Men werkte meestal van zonsopgang tot zonsondergang, maar de rijken hoefden waarschijnlijk minder lang te werken. Zij konden al eerder beginnen met eten en namen bovendien het beste voedsel mee. Zo kon het gebeuren dat de rijken al dronken waren terwijl de armen nog uit hun werk moesten komen en de hond in de pot vonden.

Dát gaat lijnrecht in tegen het evangelie, zegt Paulus dan. Dat is niet je naaste liefhebben als jezelf, maar juist de ander die minder heeft vernederen.

Daarom moesten de Korintiërs zichzelf eerst beproeven voordat ze de Maaltijd van de Heer gingen vieren (1 Kor. 11:28-29). Op onwaardige wijze eten en drinken verwijst in de situatie van Korinte dus allereerst naar het verschil tussen rijk en arm. De Korintiërs moesten beseffen dat het in de Maaltijd van de Heer gaat om *het lichaam van de Heer*. Het is niet helemaal zeker wat Paulus precies bedoelt met de woorden ‘het lichaam van de Heer’ (vs. 29), maar het zou goed kunnen dat hij niet alleen het gekruisigde lichaam van Christus bedoelt, maar ook de gemeente zelf, die

De zondag was in die tijd nog een gewone werkdag

immers óók het lichaam van de Heer is (1 Kor. 12:12-13). De vraag is dan elke keer opnieuw: worden de armen binnen de gemeente gezien en geholpen? Leven wij in overeenstemming met het evangelie van Christus? In de context van Korinte en van iedere andere gemeente zijn dit de vragen die de gelovigen samen moeten beantwoorden. De gemeente is na-

melijk één lichaam: het lichaam van Christus!

Resumé

De ontwikkeling van het avondmaal heeft nadien niet stilgestaan. Echter, de ruimte voor een kerkhistorisch overzicht ontbreekt in dit artikel. Belangrijk om te onthouden is dat het avondmaal in plaats van het oudtestamentische Pesachfeest gekomen is. Pesach was een bevrijdingsfeest; zo kan het avondmaal ook gezien worden. Daarnaast vierden de eerste christenen het avondmaal met grote regelmaat, en soms in combinatie met een gewone maaltijd. Dat zijn stuk voor stuk belangrijke ingrediënten die ons kunnen helpen om onze eigen avondmaalspraktijk steeds opnieuw in het licht van de Bijbel te doordenken.

.....

Ds. J. A. G. Bosman
is predikant te Hattem-Noord

Samenvatting

Het avondmaal is de voortzetting van het oudtestamentische Pesachfeest, een bevrijdingsfeest. Het avondmaal is ingesteld door God, het is een Goddelijke opdracht. Brood en wijn krijgen in het Nieuwe Testament een nieuwe speciale betekenis. Ze verwijzen naar Christus' eigen lichaam en bloed dat voor eens en altijd genoeg zou zijn, voor al Gods kinderen. De beker met wijn wijst ook vooruit naar het vreugdevolle moment waarop Christus met ons de wijn opnieuw zal drinken in het koninkrijk van zijn Vader. In 1 Korintiërs 10 en 11 spreekt Paulus over de Maaltijd van de Heer. Blijkbaar vierde men het avondmaal in combinatie met een gewone maaltijd.

HOOFD

- Lees 1 Korintiërs 11:17-34. Hoe zouden wij ons in deze tijd op een zinvolle manier kunnen beproeven voor de avondmaalsviering? Of hoeft dat niet altijd?
- Ds. Bosman en ds. Sinia geven aan dat het avondmaal een voortzetting is van het pesachfeest in het Oude Testament. Welke gevolgen zou dat kunnen hebben voor de viering en beleving van het avondmaal?
- In de Bijbel komen veel maaltijden voor. Kies en bestudeer een paar van de volgende teksten. Zeggen ze ook iets over het Heilig Avondmaal? Genesis 14:17-21; Genesis 18:1-8; Genesis 26:26-31 en 31:43-54; Exodus 12:1-14, 21-28; Jesaja 25:6-9; Marcus 6:32-44; Lukas 14:1-24; Lukas 15:11-32; Lukas 24:28-32; Johannes 21:1-14; Openbaring 19:6-10.
- In het evangelie naar Johannes wordt de instelling van het avondmaal niet beschreven. Zou dat een reden hebben? Lees Johannes 6:24-59, Marcus 14:22.
- Zouden we de kinderen moeten uitnodigen aan het avondmaal? Waarom wel of niet? Hebben de artikelen van ds. Bosman en ds. Sinia je denken hierover veranderd?

HART

- Hoe ervaar je het avondmaal? Mooi, moeilijk, spannend of anders? Maakt de vorm daarbij verschil?
- Eerst biechten en dan aan het avondmaal. Is dat een goed idee?
- Welke Psalmen of liederen zing je graag bij het avondmaal? Kun je ook vertellen waarom?
- Veel mensen op deze wereld lijden honger of zijn eenzaam. Heeft dit gegeven ons juist bij het Heilig Avondmaal iets te zeggen? Of zijn dat verschillende 'werelden'?
- Kun je het avondmaal te bijzonder maken?

HANDEN

- Als we het avondmaal op dezelfde manier zouden willen vieren als de nieuwtestamentische kerk deed, hoe zou dat er dan in deze tijd uitzien? Hoe zou je het organiseren?
- Gelovigen zijn soms bang om deel te nemen aan het avondmaal. Dat kan verschillende redenen hebben. Kun je je daar iets bij voorstellen? Hoe zou je deze mensen tegemoet kunnen komen?
- Kies een avondmaalsformulier en maak daar een samenvatting in je eigen woorden van.
- Schrijf een gebed dat je bij de maaltijden en eventueel ook bij het avondmaal kunt gebruiken. Je kunt dit ook in tweetallen doen.

CITATEN

Het zou voor de wereld gemakkelijker zijn om te overleven zonder de zondan zonder de Heilige Mis. Pio van Pietrelcina

Hoe meer bitterheid we proeven in zonde, hoe meer zoetheid we zullen proeven in Christus. Thomas Watson

Nergens is God zo dicht bij de mens als in Jezus Christus; en nergens wordt Christus ons zo vertrouwd voorgesteld als in dit heilige sacrament. Richard Baxter

De Menswording - en ik zou de Communie kunnen toevoegen - blijft een schandaal voor iedereen die wil dat religie een puur spirituele kwestie is, een etheriserende, bloedeloze gelukzaligheid. Kathleen Norris

Als Jezus de beker omhoog houdt en wat erin zit aanbiedt als de vloeistof van vergeving, spreekt hij niet tot mensen met een kort lijstje van kleine zonden. Hij spreekt tot mensen die Hem zullen overleveren, die zich bij het eerste teken van problemen over de vier windstreken zullen verspreiden, en die zullen zweren dat ze Hem nooit hebben gekend. Hij spreekt tot mensen die zijn beste vrienden op aarde hadden moeten zijn en die geen trouwe vezel in hun lichaam blijken te hebben, en Hij vergeeft ze van tevoren, zo zeker alsof Hij had gezegd: "Ik weet wie je bent. Ik weet dat je niet onschuldig zult zijn aan het bloed van deze beker, maar ik laat dat niet tussen ons komen... Laat mijn leven uw leven worden, door het bloed van dit verbond." Barbara Brown Taylor

Van klein tot groot

Bij het laatste Avondmaal zei Jezus: “Deze beker is het nieuwe verbond, dat door mijn bloed gesloten wordt” (1 Kor. 11:25). Verschillende profeten uit het Oude Testament lijken op meerdere plekken te spreken over dit nieuwe verbond. Maar letterlijk wordt het nieuwe verbond maar één keer en door maar één profeet genoemd. En dat is in Jeremia 31:31. In vers 34 wordt duidelijk dat ‘van groot tot klein’ tot dat nieuwe verbond met God hoort.

Diezelfde uitdrukking “iedereen van groot tot klein” gebruikt Jeremia in hoofdstuk 6:13. Uit de verzen 11-13 wordt duidelijk dat het dan gaat om de kinderen op straat, jonge mannen en oude mensen, grijsaards, mannen en vrouwen, van profeet tot priester. Een belangrijke reden om het Avondmaal als de maaltijd van het nieuwe verbond als groten samen met de kleinen te vieren. Wat mij betreft zo vroeg als die kleintjes in dat verbond zijn opgenomen en zo lang als ze blijven leven in dat verbond.

Net als het Pesach

Jezus, Zijn discipelen en de evangelisten noemen het Avondmaal Pesach. Natuurlijk komen in het Avondmaal andere Oudtestamentische maaltijden en rituelen tot vervulling. Denk bijvoorbeeld aan de verbondssluiting uit Exodus 24, waarbij het volk met bloed besprenkeld werd (24:8). Vanzelfsprekend zullen de andere maaltijden die Jezus met Zijn discipelen en ook met hoeren en tollenaars nuttigde mee vorm gegeven hebben aan het Avondmaal in de eerste

gemeente. Mogelijk dat ook Jezus’ gelijkenissen over maaltijden vormend waren. Ik denk aan die over de uitnodigingen voor het bruiloftsfeest (Mat. 22) en die over het feestmaal voor de teruggekeerde zoon (Luc. 15). Maar dat alles doet niet af aan het Bijbelse gegeven dat Jezus nadrukkelijk in de setting van het Pesach het Avondmaal instelde.

Vragenderwijs

Deelname aan de Pesachmaaltijd was ook voor kinderen een goddelijk gebod (Ex. 12:24). Dat is een extra reden hen ook een plaats aan de Avondmaalstafel te geven. Dat God bij het Pesach de vragende kinderen noemt (Ex. 12:26) geeft een indruk hoe kinderen aan het avondmaal kunnen deelnemen: Al vierend en gaandeweg de betekenis van het Avondmaal ontdekkend. Waarbij van kinderen om te beginnen niet meer gevraagd wordt dan vragenderwijs deel te nemen. Terwijl van volwassenen in het geloof verwacht mag worden dat zij in antwoord al verhalend en vertellend anderen wegwijs maken in het geloof.

Het is mooi om mee te maken hoe kinderen vaak spontaan zulke vragen stellen, zo gauw ze het avondmaal meemaken en meevieren. Het kan natuurlijk geen kwaad als naast de ouders, ook de kinderwerkers, de catecheten en voorgangers op die vragen antwoorden.

In het spoor van de traditie

De praktijk van kinderen die het Avondmaal vieren lijkt te botsen met de traditie waarmee wij vertrouwd zijn. Het voelt voor sommigen aan als de zoveelste nieuwigheid. Maar wie zich verdiept in de kerkgeschiedenis ontdekt dat de praktijk van kinderen aan het avondmaal de oudste traditie is en ook de traditie die het langst bestaan heeft. Wie niet alleen in het spoor van de Bijbel, maar ook in het spoor van de traditie wil gaan, heeft dubbel reden om kinderen opnieuw aan het avondmaal te laten. Het verloop van de geschiedenis verklaart hoe kinderen verdwenen van de Avondmaalstafel. Ze verklaart ook waar de grote huiver om kinderen toe te laten vandaan komt.

Dubbel reden om kinderen opnieuw aan het avondmaal te laten

De geschiedenis helpt tot slot begrijpen hoe met 1 Korintiërs 11 voor o.a. kinderen een drempel werd opgeworpen om het avondmaal mee te vieren

Een Roomse erfenis

Rond het jaar 1215 - met het Vierde Lateraans Concilie - verdwijnen kinderen van het Avondmaal. De belangrijkste aanleiding is de groeiende overtuiging dat brood werkelijk lichaam en wijn werkelijk bloed van Christus zijn. De leer van de transsubstantiatie. Er is grote angst en huiver in de omgang met brood en wijn. Stel je voor dat het gemorst wordt. Kinderen moeten nu eerst de jaren van het onderscheid bereikt hebben voordat ze ter communie gaan. Theologen noemen daarvoor verschillende leeftijden: 7, 10 of 14 jaar. Meer en meer wordt verwacht dat kinderen dan ook het Onze Vader, het Credo, de Tien Geboden en het Ave Maria kennen.

De Reformatoren nemen afstand van de leer van de transsubstantiatie. Maar de huiver en angst lijken ze te erven. Die vindt nieuwe grond en voedingsbodem in een angstwekkende lezing van 1 Korintiërs 11. Ook bij de Reformatoren zijn kinderen daarom pas welkom aan tafel vanaf 7 (Luther), 10 (Calvijn) of 14 jaar (het begin van onze Nederlandse traditie). Op het Ave Maria na verandert er aan de vereiste kennis ook niets. De leeftijd stijgt in de loop van de eeuwen. De huiver rond het Avondmaal wordt verder gevoed door het 'heilig' Avondmaal apart te zetten. Bijvoorbeeld door het maar vier keer per jaar te vieren.

Avondmaal op maat

Ruimte voor kinderen aan het Avondmaal zal in onze gereformeerde traditie alleen ontstaan als we 1 Korintiërs 11 weer gaan lezen zoals het bedoeld is. Dat betekent de waarschuwende woorden over jezelf onderzoeken en het eten en drinken van een oordeel als geadresseerd aan de volwassen zondaren uit Korinthe en allen die hen navolgen. Dat betekent misschien wel eerst onderscheiden dat kinderen tot het Lichaam van Christus behoren. Net als aan de Pesachmaaltijd leren die

kinderen dan al vierend verder het lichaam onderscheiden. Net als bij het Pesach en bijvoorbeeld de Sabbat ontdekken kinderen al doende en al vragende wat zij gedenken. Het verkondigen van de dood van Christus doen zij samen. Maar zij die antwoord geven op de vragen gaan daarin voorop. Het verwijderen van het zuurdesem (van kwaad en onacht) is daarbij net als in de Joodse traditie kinderspel.

Volgens mij vraagt God daarin van ons datgene wat past bij onze leeftijd en bij onze mogelijkheden. Dan is Avondmaalsviering als het Grote Liefde Gebod: iets dat je doet met heel je verstand, hart en ziel, met alle kracht. Niets meer en niets minder. Op die manier maakt de aanwezigheid van kinderen het Avondmaal niet infantiel. Zo ontstaat wel ruimte om de maaltijd van het nieuwe verbond van groot tot klein te vieren.

Ds. P. Sinia is predikant van NGK de Proosdij in Ede. In 2018 promoveerde hij op een proefschrift over kinderen aan het avondmaal in de Nederlandse, gereformeerde traditie.

Samenvatting

Het nieuwe verbond waar Jezus over spreekt tijdens het laatste Avondmaal komt maar één keer voor in het Oude Testament en dat is in Jeremia 31:31. Tot dat nieuwe verbond hoort "van groot tot klein". Deelname, ook voor kinderen, aan de Pesachmaaltijd, was een goddelijk gebod. Dat is volgens Sinia een extra reden de kinderen ook een plaats aan de Avondmaalstafel te geven. Hij geeft aan in de geschiedenis, hoe kinderen verdwenen van de Avondmaalstafel, door de groeiende overtuiging dat brood werkelijk lichaam en wijn werkelijk bloed van Christus zijn. 1 Korintiërs 11 moet weer gelezen worden zoals het bedoeld is.

Henny Vrienten

Een week na Pasen overleed muzikant Henny Vrienten, onder meer bekend als frontman van de band Doe Maar. Over zijn ziekte werd nooit wat verteld, maar dat de afscheidstournee van Doe Maar (door Corona-maatregelen twee jaar uitgesteld) uiteindelijk werd geannuleerd, gaf al wel wat aan. Gijsbert Kramer, muziekjournalist van de Volkskrant, wist te melden dat Vrienten aan longkanker is gestorven.

Frits Spits

De avond van Vrientens overlijden was Frits Spits bij Nieuwsuur. Spits en Vrienten hebben wel wat met elkaar. Beiden zijn ze taalliefhebbers. En de eerste hit van Doe Maar, het door Vrienten geschreven Sinds Een Dag Of Twee, werd door radio-dj Spits omgedoopt tot 32 jaar. Bij Nieuwsuur liet Spits Het Museum Van Weemoed En Gemis horen. Het is Vrienten op z'n best: muzikaal klopt het en tekstueel druipt het van Vrienten-achtig cynisme. Hendrikus Cornelis Jacoba (roepnaam Henny) Vrienten stond in zijn paspoort. Klinkende namen voor een katholiek jongetje uit Noord-Brabant. Hij was het best als hij in dienst

was van een ander of van een groter geheel. Dat is bassisten eigen: niet op de voorgrond, maar wel een belangrijke schakel. Voordat Vrienten bij Doe Maar kwam (de band bestond al en vormde zich rond zanger en toetsenist Ernst Jansz), probeerde Vrienten een solocarrière op te starten. Onder eigen naam, maar ook als Paul Santos en Ruby Carmicheal - het is nooit wat geworden.

Vrienten had in die jaren al wel groot succes als schrijver van smartlappen voor bijvoorbeeld Johnny Jordaan en de Zangeres zonder Naam. Met teksten als: "Moeder, wat maak je toch een herrie / zit je soms weer aan de sherry?"

Samenwerkingen

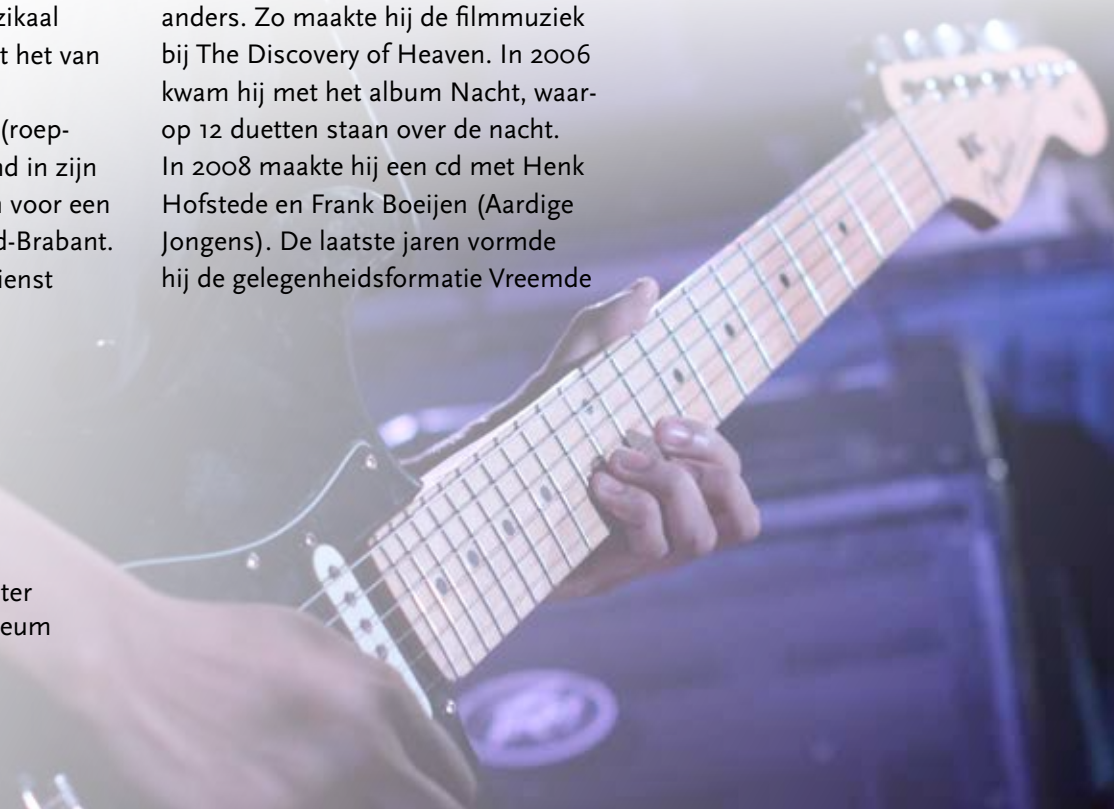
Na Doe Maar maakte hij veel muziek voor films en televisie-series. Ook al zo'n dienstbare positie: zijn bijdragen waren als ondersteuning voor iets anders. Zo maakte hij de filmmuziek bij The Discovery of Heaven. In 2006 kwam hij met het album Nacht, waarop 12 duetten staan over de nacht. In 2008 maakte hij een cd met Henk Hofstede en Frank Boeijen (Aardige Jongens). De laatste jaren vormde hij de gelegenhedsformatie Vreemde

Kostgangers met Boudewijn de Groot en George Kooijmans. Vrienten werd de assistent en later opvolger van Harry Bannink, als componist voor de liedjes van Sesamstraat en Het Klokhuis.

Vrienten was een poëziefhebber. Hij heeft een keer in een interview gezegd dat hij dagelijks een dichtbundel kocht. Nu is dat wel wat overdreven, maar zijn bibliotheek was fors. Hij maakte een aantal bloemlezingen met gedichten, waaronder uit het werk van de Leeuwarder scheepsarts en dichter Slauerhoff. En in 2014 de bundel Aan De Laatste Roker: het roken als thema, met tekeningen van Peter van Straaten. Wat minder mensen weten, is dat Vrienten in 2008 een hoogmis schreef. Dat wil zeggen, hij zette teksten op muziek voor een Utrechtse oecumenische studentengroep. Het is toch het katholieke jongetje uit het zuiden.

Scan de QR-code en beluister Henny Vrienten – Het museum van weemoed en gemis

Gastvrij

*Of ik mijzelf heb uitgedeeld
dat is de vraag
en daar wil ik omheen.
Ik zing zo graag:
welk een vriend is onze Jezus,
maar zijn vrienden
zijn dat ook mijn vrienden?
Ik zit lelijk in de maag
met zijn maaltijd
want die lammen en die blinden
zijn die aan mijn maaltijd
wel te vinden?
Hij geeft mij brood en wijn,
stelt liefdevol de vraag
of ik er ook voor hem wil zijn,
voor hen.
Het rommelt in mijn maag.*

Jaap Zijlstra

Bij Lucas 14: 1, 7-14

Uit: Schriftgedichten, Poëzie bij het kerkelijk jaar, 2013 Royal Jongbloed

‘Ik houd toch ook van Jezus?’

‘Ik houd toch ook van Jezus?’

Deze opmerking van haar eigen zoon heeft Ingrid Plantinga, medewerker bij Kerkpunt, aan het denken gezet over het Avondmaal.

Eigenlijk had Ingrid Plantinga er nooit echt over nagedacht, over kinderen aan het Heilig Avondmaal. Ze is opgegroeid in een traditie waarin kinderen niét aan het Avondmaal gaan, maar alleen zij die openbare geloofsbelijdenis hebben gedaan. “Maar toen werd ik geconfronteerd met de vraag van mijn zoon: ‘Ik houd toch ook van de Here Jezus, waarom mag ik dan niet aan het Avondmaal?’” Deze vraag was voor de medewerkster van Kerkpunt de aanzet om na te denken over het Avondmaal. Vooral de vraag of kinderen tot dit feestmaal mogen worden toegelaten, heeft haar bezig gehouden.

Zintuigen

Plantinga begeleidt en adviseert gemeenten op het vlak van geloofsopvoeding en geloofsleren. Ze richt zich hierbij met name op kinderen en jongeren. “Kinderen ontdekken en leren door hun zintuigen te gebruiken. In de liturgie vallen geloofsleven en het ontdekken samen.” De adviseur voor gemeentes trekt de parallel met baby's en kleine kinderen. “Kleine kinderen stoppen

veel in hun mond. Al hun zintuigen zijn betrokken bij het opgroeien, bij de wereld ontdekken. Bij het Avondmaal is ook je hele lichaam betrokken: je ruikt de wijn en het brood, je ziet deze tekenen, je voelt het brood en de wijnbeker, maar minstens net zo belangrijk: je proéft de wijn en het brood ook.”

Ontwikkeling

Dat volwassenen het Avondmaal anders vieren dan kinderen, tieners en jongeren, bevestigt Plantinga. “Dat heeft vooral met de psychologische ontwikkeling te maken. Voor kinderen geldt het schuldbesef niet, dat ontwikkelt zich later. Maar het lichamelijke aspect is voor hen wel belangrijk, dat ze de gemeenschap aan de tafel van de Heer daadwerkelijk zien, voelen en proeven.” Het schuldgevoel is bij tieners en jongeren wel sterker ontwikkeld dan bij 'kleine kinderen'. “Voor jongeren is de gemeenschap juist een belangrijk onderwerp. Ze willen geliefd zijn, opgenomen in een gemeenschap. Tieners worstelen in het algemeen sterk met schuldgevoelens. Juist

bij het Avondmaal wordt letterlijk zichtbaar dat ook voor jou vergeving is, dat je geliefd bent door de Ander, door God. Daarom is het voor tieners zo waardevol om het Avondmaal te vieren.” Het thema 'Kinderen aan Avondmaal' is voor volwassenen misschien een minder groot probleem – tot het moment dat zij geconfronteerd worden met kinderen aan het Avondmaal. “Voor mij werd dit een issue toen ik zelf kinderen had,” zegt Plantinga. “Mijn zoon zei tegen mij: ‘Waarom mag ik niet aan het Avondmaal? Want ik houd toch ook van Jezus?’ Die vraag heeft me aan het denken gezet. In mijn proces heeft het proefschrift van Peter Sinia over het Avondmaal geholpen.” In deze dissertatie toont de

Het geloof van kinderen is van groot belang

Nederlands-Gereformeerde predikant aan dat een leeftijdsdrempel voor het Avondmaal pas veel later in de kerkgeschiedenis is ingevoerd.

Ingrid Plantinga begeleidt en adviseert gemeenten op het vlak van geloofsopvoeding en geloofsleren. Ook is ze projectleider van de website *Leren in de kerk*. In die rol ontwikkelt Plantinga materiaal voor verschillende doelgroepen in de kerk, om gemeenten te trainen en toe te rusten.

Kijk voor meer informatie op www.kerkpunt.nl

Belangrijk

Het geloof van kinderen is van groot belang, benadrukt Plantinga. “In de Bijbel wordt onder meer verteld dat er een discussie was over wie het belangrijkste is. Jezus haalt een kind bij Zich en zegt dan: 'Leer hier maar eens van, als het gaat over geloof of belangrijk zijn'.”

“Het is belangrijk om te beseffen dat dit ritueel, dit sacrament gaat om onze zintuigen,” zegt Plantinga. “Het gaat minder om de woorden die we hier aan besteden, maar veel meer om het proeven van Gods genade.” Vanuit dit punt is het voor plaatselijke kerken misschien goed om het Avondmaal meer een maaltijd-karakter te geven, zoals dat in het Nieuwe Testament ook al gebeurde.

“Een plek van samen delen, dat maakt het ook natuurlijker om gezamenlijk het Avondmaal te vieren.” Wanneer het gaat om het betrekken van de kinderen bij het Avondmaal, adviseert Plantinga om je als gezin hier goed op voor te bereiden. “Ga thuis al met elkaar in gesprek over het Avondmaal. Niet

alleen wat betreft de inhoud, ook heel praktisch: 'wat staat ons te wachten?’”

Het gesprek in het gezin kan angst en chaos voorafgaand aan de viering wegnemen. “Mijn ervaring is dat jongeren en tieners de heiligheid van het moment beseffen én respecteren. Als dat argument een bezwaar is, kan dat gemakkelijk worden weggenomen rondom de viering. Evenals de motivering: 'Maar zo hebben we het altijd gedaan'. Dat is immers niet het geval, pas veel later in de historie van de kerk is een 'drempel' ingesteld voor het Avondmaal.”

Peter Sinia

Ingrid Plantinga verwijst onder meer naar het proefschrift *From the least to the greatest* van de Nederlands Gereformeerde predikant Peter Sinia. Hij promoveerde in 2018 aan de Theologische Universiteit Kampen op een onderzoek over kinderen aan het avondmaal. Verderop in deze *WegWijs* staat een bijdrage van Sinia over het Avondmaal.

Brochure

Kerkpunt publiceert in oktober de brochure: **SAMEN AAN TAFEL?** Kind, jongere en avondmaal

Deze brochure is speciaal ontwikkeld om het gesprek in de gemeente hierover aan te gaan.

*Het gaat
meer
om het
proeven
van Gods
genade*

Heilig Avondmaal

Enkele vragen gesteld op de Ontmoetingsdag wil ik uitgebreider bespreken dan in Meppel mogelijk was.

Tot voor kort was het in veel kerken gebruikelijk om voorbereidingszondag te houden. Tegenwoordig lijkt deze zondag steeds vaker verdwenen. Is dat een goede ontwikkeling?

Als antwoord hierop heb ik tijdens de Ontmoetingsdag stilgestaan bij de betekenis van 1 Korinte 11:27-29. Via Petrus Datheen is deze tekst in ons eerste avondmaalsformulier terechtgekomen. Echter, in het formulier van Datheen ontbreekt de oorspronkelijke context (de situatie in Korinte). In hoofdstuk 11 schrijft Paulus namelijk over de omgang met elkaar binnen de gemeente. In Korinte stoorden de rijken zich niet aan het gebrek van de armen (vers 21). Op deze manier deed men het evangelie van Christus geweld aan. In het formulier van Datheen worden vers 27-29 vooral toegepast op het overdenken van je eigen zonden, je eigen vertrouwen op Gods beloften en je eigen dankbaarheid. De voorbereiding op het avondmaal heeft daardoor een individuele focus gekregen: wie avondmaal wilde vieren, moet eerst *zichzelf* onderzoeken. Dit terwijl in de originele tekst van Paulus de gemeente als geheel in beeld is: rijk en arm hebben elkaar nodig. Wanneer de rijken de armen in de steek laten, wordt heel de gemeente daarop aangesproken (immers: laat *iedereen* zichzelf beproeven). Paulus schrijft dus dat iedereen zichzelf moet toetsen, maar dat betekent

niet dat je volmaakt moet zijn om avondmaal te kunnen vieren. Dan zou niemand meer kunnen aangaan! Het avondmaal is juist bedoeld voor wie genade nodig hebben. Als christen ben je dankzij het offer van Christus bevrijd van de slavernij van de zonde, om in vrijheid te leven (Gal. 5:13 e.v.). Die bevrijding staat centraal in het avondmaal. Tijdens het avondmaal word je herinnerd aan het hoe en waarom van die bevrijding. Maar niet zonder consequenties: want de geschonken vrijheid brengt verantwoordelijkheid met zich mee. De gemeente is namelijk één lichaam. Wanneer zij avondmaal viert, worden alle leden samen voor dezelfde vraag gesteld: past onze onderlinge omgang bij de inhoud van het evangelie? Deze laatste vraag is breder dan in het formulier van Datheen wordt verwoord. Gelezen in de context van Korinte gaat zelfbeproeving niet alleen over mijn eigen leven met God, maar ook over hoe wij samen kerk zijn. Is er eenzaamheid in ons midden? Komt er niemand tekort? Wordt iedereen gezien en gehoord? Achten wij de ander hoger dan onszelf? Hebben wij onze vijanden lief, binnen en buiten de gemeente? Dat zijn allemaal ingrediënten van een levende relatie met God en met elkaar. De zelfbeproeving herinnert je daaraan. Tegelijk moeten we de voorbereiding niet groter maken dan nodig: de gemeente in Korinte vierde wekelijks de maaltijd, las geen for-

mulier en hield geen voorbereidingszondag. Ze moesten zich continu beproeven. Vruchtbaar avondmaal vieren doe je daarom in voortdurende verbinding met Christus én de andere leden van Zijn lichaam. Het avondmaal kan daarom ook confronteren: we zijn misschien egoïstischer dan we willen zijn en hebben allemaal genade nodig. Zouden we de voorbereidingsvragen dan niet elke week moeten stellen? En zouden we dan niet meteen ook samen het avondmaal kunnen vieren?

Kinderen aan het avondmaal

Een andere vraag ging over de toelating van kinderen aan het avondmaal. Er zijn verschillende redenen om juist nu over deze vraag na te denken. In onze tijd spreekt het allereerst niet meer vanzelf dat jongeren op hun 18e belijdenis doen. Daardoor zijn er nu meer jongeren die op volwassen leeftijd nog nooit avondmaal hebben gevierd. Een andere reden is de vraag wie gerechtigd zijn om deel te nemen aan het avondmaal. Er zijn belangrijke aanwijzingen dat in de Vroege Kerk kinderen gedoopt werden. In die tijd bestond er nog geen openbare geloofsbelijdenis voor doopleden, zoals wij die kennen. Betekende dit dat de gedoopte kinderen van jongs af aan het avondmaal meevierden? Een belangrijke vervolgvraag is welke waarde toegekend moet worden aan de openbare geloofsbelijdenis. Dit is namelijk geen sacrament zoals

doop en avondmaal. Ook is er geen minimumleeftijd verbonden aan het doen van belijdenis. Sommige plaatselijke kerken laten daarom kinderen bewust op jongere leeftijd belijdenis doen zodat ze vanaf dat moment het avondmaal kunnen meevieren – overigens zonder dat dit het einde van het catechetisch onderwijs betekent. Tenslotte is het nodig om na te denken over de vraag of openbare geloofsbelijdenis strikt genomen noodzakelijk is om avondmaal te mogen vieren. Immers: wie gedoopt is, is al ingelijfd in het lichaam van Christus (1 Kor. 12:13). Zouden gedoopte kinderen daarom niet toegelaten kunnen worden, zoals ook de kinderen in Israël deelnamen aan de Pesachmaaltijd (Ex. 12:26-27)? Of moeten we vasthouden aan de openbare geloofsbelijdenis?

Formuliergebruik

De avondmaalsformulieren zijn ooit geschreven om de gemeente te onderwijzen in een tijd van ongeletterdheid. Deze en nieuwere formulieren zijn waardevolle hulpmiddelen om de betekenis van het avondmaal te helpen herinneren, al kunnen ze de beleving van de viering ook in de weg staan. De GKV-synode van Ede-2014 heeft daarom besloten dat de voorganger de onderwijzende

gedeelten ook in eigen woorden mag weergeven. Door eigen woorden te gebruiken, kan de betekenis van het avondmaal soms op een nieuwe manier binnenkomen. Naarmate het avondmaal vaker wordt gevierd kan het onverkort vasthouden aan de formulieren leiden tot verzadiging. Variatie in formuliergebruik of vertellen in eigen woorden helpt dan om de herinnering actief én levend te houden.

Frequentie

Moeten we niet terug naar een wekelijkse viering, zoals in de tijd van Paulus? Wie dit zou voorstellen, zou waarschijnlijk vooral tegenstand ondervinden: want we zijn het niet meer gewend. En wordt het avondmaal geen sleur als je het vaker viert? Calvijn was voorstander van een wekelijkse frequentie, maar zijn voorstel heeft het uiteindelijk niet gehaald. In veel gereformeerde kerken is vier tot zes keer per jaar gebruikelijk geworden. Echter, de vraag is of we de kracht van het avondmaal daarmee niet tekortdoen. Het is een middel dat ons door God is gegeven tot versterking van ons geloof. Benutten we dit middel ten volle als we het met mate gebruiken? De veelgehoorde vraag of het sacrament niet te gewoon wordt door het vaker te vieren kun je wat

mij betreft ook omdraaien: wordt het niet te bijzonder als je het te weinig viert?

Vorm en betekenis

Je zou het bijna vergeten, maar ook de vorm van vieren kan veel vragen oproepen. Vorm en inhoud hangen samen, maar door een andere vorm van vieren (zittend, lopend of staand in een kring) kan de betekenis van het sacrament soms weer op een nieuwe manier binnenkomen. Voor de één voelt het gelijk vertrouwd; de ander moet eerst weer wennen. Welke vorm je ook kiest: elke vorm kent voordelen en nadelen.

Ter afsluiting

In de viering van het avondmaal wordt de kern van het christelijk geloof zichtbaar en tastbaar. Het avondmaal wijst ons op Christus en op elkaar: Hij die in brood en wijn aanwezig wil zijn door Zijn Heilige Geest, en wij die Zijn ledematen zijn – met Hem en met elkaar verbonden. Het avondmaal maakt dat zichtbaar en tastbaar, tot versterking van ons geloof, totdat Christus terugkomt en het hemelse feestmaal voor eeuwig gaat beginnen!

.....

*Ds. J. A. G. Bosman
is predikant te Hattem-Noord*

Geloofskennis

In de zestiende eeuw *stonden* kerkgangers aanvankelijk tijdens een dienst, om de eenvoudige reden dat er vaak nog geen stoelen of banken waren in kerkgebouwen. Bij het avondmaal had je dan een 'staande' viering. Niet te verwarren met een 'gaande' viering die wij vandaag kennen. Maar spoedig werd het avondmaal - zo mogelijk - zittend gevierd. De zichtbare eenheid van de gemeente(leden) diende gedemonstreerd te worden.

In ons land werd de avondmaalsviering gelijktijdig ingezet met de eerste kerkdiensten van de gereformeerde kerken. Iedere kerkganger had een eigen verleden. De een kwam uit een vluchtelingenkerk in Engeland. Vooral de kerk in Londen stond lang onder leiding van vrome mannen met een sterk ontwikkeld liturgisch besef. Een ander kwam uit Emden (Oost Friesland), of uit de buurt van Heidelberg (de Palts), of uit de omgeving van Wezel (het Rijnland). Drie Duitse steden (gebieden), met alle drie een eigen historische kerkelijke ontwikkeling. Weer een ander was nooit gevlucht, maar ergens in de Nederlanden lid gebleven van een ondergrondse gemeente. Deze 'gemeenten onder het kruis' vierden ook het avondmaal, maar tot het laatste moment bleef dan geheim waar en wanneer. Maar vanaf 1572 en latere jaren, kwamen gemeenteleden samen in de kerk van hun (intussen vrije)

Nederlandse woonplaats. En ieder nam vanuit het buitenland een eigen kerkelijke ervaring mee naar huis. De invloed van verschillende Europese reformatiecentra was merkbaar. Denk daarbij - naast de hierboven genoemde vluchtelingencentra - aan Genève en andere Zwitserse en Duitse steden. Het traditionele avondmaalsformulier ademt een diversiteit van verschillende gereformeerde stromingen. Maar zonder tegenstellingen of wrijving. Het formulier toont eenheid. De eerste synoden in ons land besloten het avondmaal om de twee maanden te houden. In praktijk bleef dat vaak beperkt tot vier keer per jaar. Soms ook op een christelijke feestdag. Goede Vrijdag werd daarbij overgeslagen, maar op Paaszondag werd het wel gevierd. Alsof de kerken wilden benadrukken dat gelovigen niet alleen met Christus zijn gestorven, maar ook met Hem zijn opgestaan.

Hij leeft, en schenkt ons tekenen van brood en wijn door Zijn Geest.

Kende de gereformeerde kerk in de zestiende en zeventiende eeuw een ruim doopbeleid, bij het avondmaal was het toelatingsbeleid duidelijker afgebakend. Dat was al zo in de Oude Kerk in de eerste eeuwen. Wie deelneemt aan deze gemeenschap (met het lijden, sterven en opstaan van Christus) dient te weten wat hij gelooft. En daar ook naar te leven. Dat waren de twee voorwaarden die van meet af aan golden. De Europese reformatiecentra hechtten daarom grote waarde aan bijbels onderwijs (catechese). Het geloof is immers niet alleen een vast vertrouwen, maar ook een zeker weten (vr. en antw. 21 H.C.). Geloofskennis van Gods verlossingswerk werd nodig geacht. Tegenwoordig klinkt het begrip 'kennis' in de kerk bijna verdacht. Want het gaat toch niet om een theoretische of

Het traditionele avondmaalsformulier ademt een diversiteit van verschillende gereformeerde stromingen. Maar zonder tegenstellingen of wrijving. Het formulier toont eenheid.

Gij zijt hier verschenen om voor God en zijn heilige gemeente belijdenis te doen van uw geloof, ten einde alsoo toegang te erlangen tot des Heren Heilig Avondmaal.

Wil(t) daartoe ongeveinsd antwoorden op de navolgende vragen:

Ten eerste. Verklaart gij, dat gij de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament en in de Artikelen des christelijken geloofs begrepen is, en in de christelijke kerk alhier geleerd wordt, houdt voor de waarachtige en volkomen leer der zaligheid; en belooft gij, in de belijdenis daarvan, door Gods genade, standvastig te zullen blijven in leven en sterven?

Ten tweede. Geloofst gij Gods verbondsbelofte, u in uw Doop beteeft en verzegeld, en belijdt

Om het Heilig Avondmaal te houden 4

Geliefden in de Here Jezus Christus, hoort aan de woorden der insetting van het Heilig Avondmaal van onze Here Jezus Christus, welke ons beschrijft de Heilige Apostel Paulus 1):

Ik heb van de Here ontvangen, hetgeen ik u cok overgegeven heb, dat de Here Jezus, in de nacht in welke Hij verraden werd, het brood nam; en als Hij gedankt had, brak Hij het, en zeide: Neemt, eet, dat is mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt; doet dat tot mijn gedachtenis. Desgelyks nam Hij ook de drinkbeker na het eten des Avondmaals, en zeide: Deze drinkbeker is het nieuwe Testament in mijn bloed;

dogmatische kennis? Ouders kunnen catecheten verwijten dat die hun kinderen meer vertrouwd willen maken met de gereformeerde geloofsleer. Of dat catecheten zelf de waarde daarvan uit het oog verliezen. Eigenlijk vreemd wanneer dat minder belangrijk wordt gevonden. Op veel terreinen in ons leven wordt kennis van zaken juist belangrijker. We dienen ons tegenwoordig voortdurend bij te scholen. En zeg niet te snel: 'niet iedereen kan leren'. Wie bijvoorbeeld met een auto wil deelnemen aan het verkeer dient een rijexamen af te leggen, waarbij een grondige kennis van de verkeersregels vereist is. En klaarblijkelijk slaagt Jan en alleman daarvoor als je op jonge leeftijd begint. Waarom zouden wij - nota bene - in een tijd van massale vervreemding van het christelijk geloof, kennis van de geloofsleer minder belangrijk gaan vinden? Dat is immers onderwijs in wat fundamenteel is voor ons geloof

en behoud. Geloofskennis is anders en meer dan loutere intellectuele kennis, want het raakt onze verbondsrelatie met God. En bij traditionele catechese werd de lat toch niet zo hoog gelegd dat iemand geen geloofsblijdenis kon doen? Ook in de zestiende eeuw was dat niet het geval. Toen was nog geen sprake van 'openbare' geloofsblijdenis voor in een volle kerk. Nee, iemand kreeg een gesprek met de kerkenraad. Daarmee werd je toegelaten tot de gemeente en tot het avondmaal. Wij noemden hierboven nog een tweede voorwaarde om deel te mogen nemen aan het avondmaal: een christelijke levenswandel. Als iemand al werd afgehouden van de avondmaalstafel, was het meestal daarom.

.....
Huib Noordzij is auteur van o.a. Handboek van de Reformatie en woont in Barneveld

als gij (die) in gedachtenis, als gij dit brood drinkbeker zult eet de dood des komt. Zo dan, dit brood eet, Heren drinkt, van het lichaam Maar de mens ete alsoo van het van de drinkwaardiglijk eet drinkt zichzelf onderscheidende n. onze troost des mogen houden, en nodig, dat at beproeven; het tot dat toe het de Here rd en ingesteld t zijn gedach- beproeving van deze drie stuk- kenke een lege- zonden en ver- hij zichzelf mis- zich voor God veroot- moedige, aangezien de toorn Gods tegene de zonde zo groot is, dat Hij die (eer Hij ze ongestraft liet bli- Amen. 1). 1 Kor. 11:23—29.

Blijf in mijn liefde

Ontelbare keren is het laatste avondmaal van Jezus en zijn leerlingen afgebeeld. Het is al te zien op een zesde-eeuws mozaïek in Ravenna. In de 14e en 15e eeuw was het een geliefde voorstelling in de refters (eetzalen) van kloosters. Monniken en nonnen konden tijdens hun maaltijd zien hoe hun Heer de eucharistie had ingesteld en daarover mediteren.

Leonardo da Vinci schilderde in 1497 zijn beroemde *Laatste avondmaal* voor de eetzaal van de Santa Maria delle Grazie in Milaan. Bij hem staat niet de instelling van het avondmaal centraal, maar het moment waarop Jezus vertelde dat een van zijn leerlingen Hem zou verraden. De schrik en de verbijstering die de mannen overviel wist hij bijna tastbaar te maken door de manier waarop hij hen groepeerde en door hun radeloze gebaren. Het werk was een sensatie en gold al snel als voorbeeld voor andere kunstenaars.

Ook Albrecht Dürer, die in 1523 een houtsnede maakte met het *Laatste avondmaal*, had er goed naar gekeken. Maar hij koos ervoor om het moment ná de maaltijd te laten zien. Daarin wist hij wel alle gebeurtenis-

sen van die avond zoals Johannes ze in zijn evangelie beschreef, een plek te geven.

De tafel is afgeruimd en Judas is vertrokken. Jezus zit midden tussen zijn elf leerlingen. Hij strekt zijn arm uit in een spreekgebaar, zij luisteren ingespannen en geëmotioneerd naar zijn woorden. Een van hen zit melancholiek en in gedachten verzonken met een mes te spelen, een paar anderen lijken haast terug te deinzen. Waar gaat het gesprek over? Jezus vertelt dat Hij weg zal gaan. Het brengt hen in verwarring. Want wat moeten ze zonder Hem, en waar gaat Hij heen? Petrus, die naast Hem zit, wil Hem overal volgen en is zelfs bereid zijn leven voor Hem te geven. Maar Jezus moet zijn weg alleen gaan.

Vooran op de vloer staat een grote schaal. Het is de waskom die Jezus gebruikte toen Hij Petrus' voeten waste en hem leerde dat hij de liefdedienst van zijn Meester nodig had. Op de tafel is een wijnelk blijven staan en op de vloer rechts staan een mand met brood en een wijnkan. Brood en wijn had Jezus hun te eten en te drinken gegeven om hun te

leren wat zijn liefdedienst betekende en hoe groot zijn liefde was: Hij zou zijn leven voor hen geven.

En nu zegt Jezus: 'Ik heb jullie liefgehad, zoals de Vader Mij heeft liefgehad'. En Hij voegt eraan toe: 'Blijf in mijn liefde: je blijft in mijn liefde als je je aan mijn geboden houdt, zoals Ik me aan de geboden van mijn Vader gehouden heb en in zijn liefde blijf.'

Een van de leerlingen rechts wijst naar Hem. Het is alsof hij tegen zijn broeders herhaalt wat Petrus eens heeft gezegd: 'Naar wie zouden we moeten gaan? Hij spreekt woorden die eeuwig leven geven!'

Door het lage standpunt van de prent kijken wij van onderaf, als het ware op onze knieën, naar de scène. En we kunnen niets anders doen dan die woorden beamen.

.....

Ida Slump-Schoonhoven

Albrecht Dürer, *Het laatste avondmaal*, 1523

Albrecht Dürer (1471-1528) werd door zijn vader opgeleid als goudsmid. Later leerde hij de schilder- en prentkunst kennen, waarvoor hij nieuwe technieken ontwikkelde. De houtsnede met het *Laatste Avondmaal* die we hier zien is niet zo bekend. In de ruimtelijke compositie, de groepering van de leerlingen en de weergave van hun emoties herkennen we de invloed van Leonardo da Vinci. Het is de derde houtsnede die Dürer maakte met dit onderwerp. De beide andere maken deel uit van reeksen prenten met de lijdensgeschiedenis van de Here Jezus, de *Grote Passie* en de *Kleine Passie*. Waarschijnlijk had Dürer het plan nog zo'n reeks te maken.

De Koran

Zoals Jezus Christus centraal staat in het christelijk geloof, zo vormt de Koran de kern van de Islam. Het gaat daarbij niet zo zeer om het kennen en begrijpen van de inhoud maar meer om het voordragen van en luisteren naar de Koran. Daarin komt God dichtbij. Een goede Koranrecitatie kan gelovige hoorders tot tranen toe ontroeren.

Moslams geloven dat de Koran het boek van God is dat rechtstreeks in gedeelten aan Mohammed is gedicteerd. Mohammed kon niet lezen of schrijven, dus hij onthield deze verzen en gaf ze door aan anderen. Volgens overlevering bestond de Koran aanvankelijk alleen gefragmenteerd in de hoofden van mensen. Omdat door het overlijden van gelovigen delen van de Koran verloren dreigden te gaan, besloot men na de dood van Mohammed de fragmenten te verzamelen en op schrift te stellen. Zo ontstond de Koran als boek.

Volgens moslams kunnen we de Koran alleen begrijpen als we Arabisch kennen. Een vertaalde Koran geldt slechts als een interpretatie of

uitleg van de oorspronkelijke tekst, die vanwege zijn schoonheid en rijke taal onvertaalbaar zou zijn. Maar ook Arabisch sprekende en lezende moslams hebben moeite met het 7e eeuwse Arabisch waarin de Koran geschreven is. Veel moslams reciteren de Arabische brontekst maar maken gebruik van een vertaling om iets te begrijpen van de inhoud. Er is dus onder moslams zeker wel behoefte aan een vertaling van de Koran.

Nu is de Koran inderdaad erg moeilijk te vertalen, niet zo zeer vanwege de schoonheid van de taal, maar omdat de brontekst erg onduidelijk is. In de tekst staan veel woorden die nergens anders gebruikt worden. Grammatica lijkt niet erg consequent toegepast en van veel verzen is de betekenis onduidelijk. Vertalers moeten dus gebruik maken van commentaren die uitleggen wat er in de tekst staat. Het oudste commentaar (Al Tabari) is echter bijna drie eeuwen na de Koran geschreven. De andere commentaren zijn nog veel jonger. In die commentaren komt men dus vaak niet de oorspronkelijke betekenis op het spoor, maar de uitleg die in de islamtraditie

is ontstaan. Er bestaan verschillende Nederlandse vertalingen van de Koran. Maar de welwillende christelijke lezer zal snel in verwarring raken. De stijl is ook in vertaling erg exotisch. Verhalen worden aangevangen maar niet afgerond. Mirjam, de zus van Mozes wordt gelijkgesteld aan Maria de moeder van Jezus.

Merkwaardig is dat er een aantal verhalen over Isa (Jezus) zijn opgenomen die bij ons min of meer bekend zijn vanuit de apocriefe evangeliën. Zo vertelt baby Isa al in de wieg dat hij Gods dienaar is. Als Isa wat ouder is, maakt hij vogeltjes van klei die daadwerkelijk wegvliegen. Deze verhalen waren vanaf de tweede eeuw populair onder christenen die wilden benadrukken dat Jezus geen gewoon kind was maar een heel bijzonder, goddelijk kind. Moslams hebben de goddelijkheid van Isa altijd ontkend. Het is dan ook niet helemaal duidelijk wat de functie van deze verhalen in de Koran is. Maar de gemiddelde moslim zal zich dat ook niet afvragen.

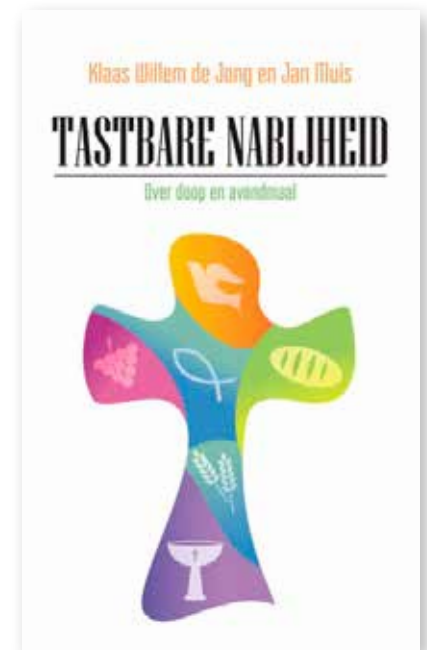
Tastbare nabijheid

Dit boekje wil de viering van doop en avondmaal in de gemeente verdiepen en het gesprek erover stimuleren. Klaas-Willem de Jong, docent kerkrecht, heeft het gedeelte over de doop geschreven. Jan Muis, emeritus hoogleraar dogmatiek aan de Protestantse Theologische Universiteit, schreef het gedeelte over het avondmaal. Het sluit aan bij de visienota van de PKN “Van U is de toekomst”, waarin gepleit wordt voor verdieping van het samen gemeente zijn. Op de website van de PKN zijn van beide auteurs colleges te vinden over doop en avondmaal.

In het eerste deel over de doop staan in hoofdstuk 2 samenvattende stellingen en in het laatste hoofdstuk een handreiking voor gesprek. Stellingen om over door te spreken zijn: “Hoe overtuigd de keuze om te (laten) dopen ook is, de doop vindt altijd plaats in of vanuit een geloofsgemeenschap”. En “het is nodig je eigen doop geregeld in een kerkdienst of persoonlijk te gedenken”. In de tekst zijn reacties opgenomen uit een onderzoek uit 2020 naar de beleving van de doop. Ze zijn representatief voor de belijdende leden van de PKN.

In het tweede gedeelte gaat het om een nadere bezinning op de plaats van het avondmaal in het leven van de gemeente. Want, zo schrijft Muis, dat het horen van het Woord en het vieren van het avondmaal een tweeenheid vormen is in veel gemeenten en voor veel gelovigen in de PKN

minder duidelijk. Eerst wordt nagegaan in welke zin het avondmaal een maaltijd van de Heer is. De gemeente verwacht het koninkrijk van God dat Jezus heeft verkondigd. De Heilige Geest verbindt ons leven met Christus. In de gemeenschap met Christus worden onze relaties met God en met elkaar tot in de wortel vernieuwd. Die nieuwe gemeenschap met God berust op de vergeving van onze zonden. Zo komt de schrijver tot drie onmisbare functies van de viering. Allereerst worden we verbonden met de Opgestane, Christus wil bij ons zijn. Ten tweede beeldt de maaltijd het uiteindelijke en alomvattende heil uit. “Zoals het toegaat in de maaltijd, was het van den beginne bedoeld en zal het zijn aan het einde.” En de maaltijd is het begin van een nieuw leven, dat niet alleen wordt ontvangen en ervaren, maar ook inge oefend. Ook bij dit gedeelte zijn gespreksvragen

gemaakt. Er is al veel over doop en avondmaal geschreven. Om in kort bestek tot de kern door te dringen in onderling gesprek is dit boekje zeer geschikt. (PZ)

Klaas-Willem de Jong en Jan Muis, *Tastbare nabijheid. Over doop en avondmaal*, 2021, Kokboekencentrum, Utrecht, ISBN 978 90 435 3672 1, 79 pag. € 8,99

Een boek waar dit symbool bij staat is geschikt voor persoonlijke studie

Een boek waar dit symbool bij staat is geschikt voor gespreksgroep, bijbelstudiekring etc.

De islam begrijpen

Ten grondslag aan *De islam begrijpen* ligt een lezing die Adrien Candiard in Parijs hield, enkele dagen na de zes gelijktijdige aanslagen op de avond van 13 november 2015. De lezing stond al gepland en had de aanslagen ook niet als onderwerp. Maar de gebeurtenissen benadrukten het belang om iets van de islam te begrijpen. De lezing is daarom uitgewerkt tot een boekje van drie hoofdstukken.

Candiard is een historicus, die toetrad tot de orde van de Dominicanen. Hij studeerde theologie en Arabisch en heeft een master in islamstudies. *De islam begrijpen* leest als een genuanceerd essay. Candiard begint met het weerleggen van twee misverstanden die het begrip van de islam in de weg staan. Het eerste misverstand is dat alles wat moslims denken en doen verklaard kan worden vanuit de islam. De islam is echter zeer divers en moslims zijn

dat ook. Er zijn slechts een handvol geloofspunten waarover alle moslims het eens zijn. Zij worden daarnaast niet alleen beïnvloed door hun geloof maar ook door het land en de cultuur waarin zij leven en door de plaats die zij zelf innemen in de maatschappij. Het tweede misverstand is dat zaken als terrorisme en IS niets te maken hebben met de Islam, maar geheel verklaard kunnen worden vanuit sociale ongelijkheid, westerse politiek en het kolonialisme in het verleden. Nietzsche en Wagner waren geen nazi's maar hun nalatenschap kon wel makkelijker ingepast worden in de nazi-ideologie dan de filosofie van Kant en de muziek van Bach. Die vergelijking is ook van toepassing op de verhouding tussen de islam en het moslim terrorisme. Candiard behandelt het gecompliceerde conflict tussen de sjiieten en de soennieten. Ook

bespreekt hij enkele nieuwere stromingen binnen de islam. Opvallend is dat er eeuwenlang een vrij tolerante traditionele islam heeft bestaan. Vanaf de negentiende eeuw kreeg men meer contact met de welvarender en machtiger westerse wereld. Als reactie daarop ontstonden er hervormingsbewegingen die de islam meer westers en seculier wilden maken of juist terug wilden naar de bron van de islam. Deze laatste stromingen konden vervolgens een voedingsbodem worden voor terreur en dictatuur. Maar ook hier is de werkelijkheid genuanceerd. Het salafisme is een nieuwere stroming die ernaar streeft precies zo te leven zoals Mohammed dat deed. Salafisten construeren een islam zoals die er volgens hen oorspronkelijk uit zou hebben gezien en zijn van mening dat deze islam de enige echte islam is. Het salafisme

Adrien Candiard, *De islam begrijpen*. *Of beter gezegd, waarom we er niets van begrijpen*, 2018, Berne Media, ISBN 978 90 8972 266 9, 143 pag. € 16,90

Groei!

Groei! Met een uitroepteken erachter. Expres gezet en toch een beetje vreemd. Want groei, dat dwing je toch niet af? Je kunt nog geen grassprietje laten groeien door er flink tegen te schreeuwen. En tegen je kind zeggen: groei!, dat levert ook niet zoveel op. Toch dat uitroepteken. Daarmee geeft de auteur aan dat, als het om geloofsgroei of anders gezegd geestelijke groei gaat, het niet alleen een geschenk van God betreft, maar ook een opdracht aan ons. Bij je geestelijke groei word je als kind van God helemaal ingeschakeld. Het zou ook niet best zijn als je, geestelijk gezien, op je zestigste nog

niet verder zou zijn gekomen dan op je twintigste. Veertig jaar met de Bijbel bezig zijn, dat mag toch wel iets in je leven en voor je relatie met de Heer God opgeleverd hebben? Natuurlijk vertoont ons geloofsleven geen almaar stijgende lijn, het kent pieken en dalen. Maar dwars daar doorheen werkt de Heilige Geest toch aan een sterker geloof en een vaster vertrouwen. En daar mag je ook werkelijk naar verlangen. Zoals Paulus het zegt in Filippenzen 2:13 (hier voor de duidelijkheid weergegeven in de NBG-vertaling): want God is het die om zijn welbehagen zowel het willen als het werken in u werkt.

wordt vaak als een gevaarlijke beweging gezien die de politieke islam wil uitbreiden. En inderdaad komt al het hedendaagse jihadisme voort uit het salafisme. Toch is het grootste deel van de aanhangers van deze stroming vredelievend en naar binnen gericht, en helemaal niet geïnteresseerd in politieke macht. *De islam begrijpen* is geen makkelijk leesbaar boek, maar geeft zeker meer inzicht in de werkelijkheid van de Islam. (RK)

Hij werkt, maar je wilt zelf dan ook. Vandaar dat groeien in geloof zowel gave als opdracht is. Groei! In deze schets beschrijft dominee Messelink eerst hoe de Bijbel over die groei spreekt. Vervolgens past hij het gevondene toe op een aantal gebieden, waarop groei mogelijk is. En eindigt met een voorstel hoe je dit alles vervolgens, als gemeente in een project, in je bijbelstudiegroep of op een startzondag kunt vormgeven. In de Bijbel is er tenslotte naast persoonlijke groei ook sprake van gemeentegroei! (HM)

De kracht van het avondmaal

Bill en Beni Johnson zijn het voorgangers-echtpaar van de Bethel-church in Redding (Verenigde Staten). Eind 2020 verscheen de Nederlandse vertaling van het boek *De kracht van het avondmaal*. De tekst van het boek is vooral van de hand van Beni, die zeven van de acht hoofdstukken voor haar rekening neemt. De schrijfstijl van de Johnsons is zo Amerikaans als dat ze zelf zijn. Veel grote woorden ('fantastische gave', 'geweldige bidder'). Als het gaat over het avondmaal, is ook dát taalgebruik anders dan wat wij in onze kerken gewend zijn: regelmatig wordt geschreven dat Beni het avondmaal néémt, in plaats van viert.

Het avondmaal 'nemen' wordt dan ook naar hartelust gedaan binnen de Bethel-church, als we het voorgangers-echtpaar mogen geloven. Beni schrijft dat ze soms wel driemaal daags het avondmaal neemt. Wie volgens Bill en Beni frequent(er) het avondmaal neemt, dwingt daarmee psychische en lichamelijke gezondheid af bij God.

Heel kort wordt in het boek aangestipt dat God soms ook niét geneest, ook niet na veelvuldig gebruik van het avondmaal. Daardoor heeft het boek wel de smaak van een Amerikaans 'succesverhaal'. Door het taalgebruik en het dwingende gebruik van het avondmaal, is het boek misschien niet heel geschikt voor Bijbelstudie. (FT)

Beni & Bill Johnson, *De kracht van het avondmaal. Toegang tot Gods oneindige voorziening*, ISBN 9789083008165, 't Gulden Boek (Cbc) / Great Life Publishing, 2020, 150 pag. €17,35

Op de website kunt u de gemeenteschets gratis downloaden. Ook kan een papieren exemplaar aangevraagd worden. www.steunpuntbijbelstudie.nl/product/gemeenteschets-33-groei/

Scan de QR-code en
bekijk de teaser
Gemeenteschets #33 - Groei

Verloren

In het staartje van de Corona-maatregelen werd ik zelf getroffen door het virus. In dezelfde tijd viel Rusland Oekraïne binnen. Nu ik toch thuis zat, leek het me een uitgelezen kans om het boek *Verloren. Op Zoek Naar Zes Van De Zes Miljoen* van Daniel Mendelsohn opnieuw uit de kast te trekken.

Mendelsohn (1960) is journalist voor *The New Yorker* en *The New York Review of Books*. Zijn Joodse achtergrond speelde voor Mendelsohn eigenlijk nooit een rol. Behalve dan op verjaardagen, als de hele familie aanwezig was. Bij zulke gelegenheden begonnen oudtantes van de schrijver te huilen. De kleine Daniel leek namelijk zoveel op zijn oudoom Sjamiël Jäger. Lange tijd wist Daniel niets over wat met zijn oudoom uit Oekraïne was gebeurd. Er werd nauwelijks over gesproken en Daniel vroeg er niet naar. Tot het moment dat Daniel besloot om het verhaal over Sjamiël te onderzoeken en op te schrijven. Het resultaat is het boek *Verloren. Op Zoek Naar Zes Van De Zes Miljoen*. Hierin tekent Mendelsohn het verhaal op van zijn oudoom Samuel (Sjamiël) Jäger, diens vrouw Ester en hun vier dochters Lorka, Frydka, Ruchele en Bronia. Mendelsohn wisselt zijn queeste af met bespiegelingen op een deel van de Thora. De eerste geschiedenissen uit Genesis, vanaf de schepping tot de vernietiging van Sodom en Gomorra, passeren de revue. Het gezin van slager Samuel

Jäger woonde vóór de oorlog in het Oekraïense dorp Bolechow. In de jaren dertig vertrok hij naar de Verenigde Staten om daar een nieuw leven op te bouwen. Net als zijn broer Abraham, de grootvader van Mendelsohn. Maar hij keerde terug: je kunt je eigen streek toch niet achterlaten? Als Hitler Polen bezet, is het voor Sjamiël te laat om nog te vluchten. Hoe houd je als Jood in zo'n oorlogssituatie stand? Hoe houd je de moed erin als koosjere slager? De oude Jäger probeert zo zijn handel gaande te houden. Daarbij neemt hij het niet altijd even nauw met de voorschriften van zijn religie. Maar zoals een van de overlevenden het ver na de oorlog onder woorden brengt: als het leven op het spel staat, vergeeft God je!

De Duitse bezetters voerden twee grote razzia's (Aktionen) uit in Bolechow. Mendelsohn beschrijft deze Aktionen nauwkeurig. Maar Mendelsohn maakt deze verhalen persoonlijker door de getuigenverslagen van de oudbewoners van Bolechow. Voor deze verhalen reist hij naar de plekken

waar de overlevenden zich hebben gehuisvest. De verhalen die hij te horen krijgt, zijn soms te gruwelijk om te lezen. Onder de omstandigheden van een oorlog zijn veel mensen tot afschuwelijke daden in staat. De meeste mensen deugen, dat zal best – tot een oorlog andere krachten losmaakt. De nazi's hadden het plan om alle Joden, Roma en Sinti, homoseksuelen, Jehova's Getuigen van de aardbodem weg te vegen en letterlijk in rook te doen opgaan. Alsof ze nooit hadden bestaan. Met het schrijven van *Verloren* heeft Mendelsohn het tegenovergestelde bereikt: ruim 75 jaar na de oorlog worden de zes namen van Samuel, Ester, Lorka, Frydka, Ruchele en Bronia alsnog genoemd.

Beleefmee.nl

Het team van LPB media gelooft, in God en in samen. Want de kerk, dat zijn we samen. Beleefmee.nl is het (gratis) platform waarmee we de kerk dichtbij brengen wanneer je zelf niet meer mobiel bent. Op dit platform vind je programma's, live-uitzendingen van allerlei christelijke bijeenkomsten, lezingen en concerten.

In de maand september is Heilig Avondmaal: verleden, heden, toekomst, het thema van de Ontmoetingsdag in april 2022, opgenomen in de programmering van Beleefmee.nl.

Lezing van ds. Jasper Bosman

“Het avondmaal is steeds meer open, er zijn geen briefjes meer nodig. En dan is er nog de discussie rond kinderen en avondmaal. Wat vinden we daar eigenlijk van?” vraagt ds. Jasper Bosman. Hij bespreekt drie onderwerpen: de betekenis, de vorm en de frequentie van het Avondmaal maar ook de impact van corona op de viering. “Vanuit het verleden en heden zijn redenen te noemen

om kinderen deel te laten nemen”, zegt hij. “Maar dit plaatst de kerken voor nieuwe vragen. Moeten kinderen eerst belijdenis doen? En moet er dan een minimum leeftijd worden ingesteld?” In ieder geval verwijst het Avondmaal naar dé Toekomst waar wij samen naar onderweg zijn.

Bekijk deze lezing op [Beleefmee.nl](https://beleefmee.nl)

Denk eens mee... met ds. Peter Sinia

In de eerste eeuwen van de kerk namen kinderen gewoon deel aan het avondmaal, constateert ds. Peter Sinia. En in de eerste Nederlandse kerk van na de Reformatie kregen kinderen vanaf hun 5e catechisatie en mochten op hun 13e belijdenis doen en aan het avondmaal deelnemen. “Deze traditie is ouder dan wat je van huis uit hebt meegekregen. Pas in de 19e eeuw zie je die minimumleeftijd stijgen. Zou een plek voor kinderen aan die tafel niet heel natuurlijk en Bijbels zijn?”

Denk eens mee tijdens de live-opname van de vragen die Martinus Bos aan ds. Peter Sinia stelt. (Vanaf september te zien op beleefmee.nl)

Kinderen horen er helemaal bij!

“Mag ik het dan niet goedmaken met God?”, verbijsterd kijkt onze dochter van 6 jaar me aan. We kijken naar een kerkdienst waarin het heilig avondmaal wordt gevierd en wij doen thuis

online mee. “Hoe leg ik haar dit uit?”, schiet het door mijn hoofd. En dus vertel ik haar (tussen de uitleg van de predikant door) dat het avondmaal bedoeld is voor mensen die al wat ouder zijn en al langer samen met Jezus leven. Dat is tenminste wat de traditie zegt. Toch blijft haar vraag de rest van de zondag rondzingen in mijn hoofd.

Scan de QR-code en lees het volledige blog van Nanda.

Themadossier Avondmaal op Opkijken.nl

Sinds de dag dat Jezus het Heilig Avondmaal heeft ingesteld, viert kinderen van God dit over de hele wereld. Het is een gedachtenismaaltijd aan de Heer Jezus, aan Zijn leven, lijden en sterven. Ook drukken we gemeenschap uit: gemeenschap met de Heer, gemeenschap met elkaar. In het dossier op Opkijken.nl zijn allerlei materialen over het Avondmaal opgenomen, o.a. een artikel van ds. Luite-Harm Kooij over het Avondmaal in de vroege kerk. Materialen voor persoonlijke geloofstoerusting, maar ook om anderen te bemoedigen of om te gebruiken voor het werk in de kerk.

Openbaring

Het volgende nummer van *WegWijs* gaat over Openbaring. Dit is het laatste Bijbelboek – wat heeft het boek ons te vertellen? De Openbaring van Jezus houdt ons nog altijd bezig. Want een belangrijke vraag is of dit boek als een spoorboekje gelezen moet worden. Op verschillende manieren wordt in *WegWijs* gekeken naar Openbaring.

Verschijningsdatum volgend nummer omstreeks 25-09-2022

Thema's volgende nummers

- november/december De meeste mensen deugen
- januari/februari Kerkverlating

ADRESSEN

Voor **abonnementen, adreswijzigingen** etc.:
Administratie steunpunt Bijbelstudie
Postbus 499, 8000 AL Zwolle
tel. 038 427 04 48 (uitsluitend bereikbaar op
woensdagochtend tussen 9-12 uur)
Voorkeur gaat uit naar contact per e-mail:
administratie@steunpuntbijbelstudie.nl

WegWijs is een uitgave van de
Gereformeerde Bijbelstudiebond
Alles over de bond vind je op
www.steunpuntbijbelstudie.nl.

Redactie *WegWijs*

Hoofdredacteur: Frits Tromp
Eindredacteur: Ida Nijman-Stegeman
Redactieleden: Dieneke van de Kamp,
Ria Kuijper, Nanda Langkamp, Piet Zeilstra.

Voor de **inhoud** van *WegWijs*:
Redactiesecretaris: Frits Tromp
Bleeklaan 3M 8921 GW Leeuwarden
e-mail: redactie@steunpuntbijbelstudie.nl

Abonnementen *WegWijs*

Leden van verenigingen die bij steunpunt
Bijbelstudie zijn aangesloten, krijgen *WegWijs*
gratis. Particulier abonnement: € 17,50 per
kalenderjaar.

Opzeggen: schriftelijk of via e-mail vóór
1 december

Losse nummers van *WegWijs* zijn te bestellen
via het bestelformulier op de website
www.steunpuntbijbelstudie.nl. De kosten zijn:
€ 3,50 per stuk. Dit is incl. verzendkosten.
De betaling van uw bestelling kunt u direct
overschrijven naar bankrekening
NL74 INGB 0000 8394 84 t.n.v. van
Gereformeerde Bijbelstudiebond te Zwolle
o.v.v. *WegWijs*-nummer als betalingsreferentie.

WegWijs is ook verkrijgbaar in **braille**,
grootletter, **digitale** en **gesproken** vorm via
CBB, Christelijke Bibliotheek voor blinden en
slechtzienden, Postbus 131, 3850 AC Ermelo,
tel. (0341) 565499

Overname van artikelen is alleen toegestaan na
toestemming van de redactie.

Vormgeving en opmaak *WegWijs*:
LPB media | www.lpbmedia.nl
Druk: Scholma, Bedum;
ISSN-nummer 0929-2136

FOTO-IMPRESSIE ONTMOETINGS-DAG 5 APRIL 2022

